

ΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ
ΜΑΘΗΤΕΣ
ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΣΧΟΛΕΙΑ

Αγγελική Μπαλτά
Ευαγγελία Μυριανθοπούλου

Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών
ΠΜΣ «Σχολική Ψυχολογία»
(Κατεύθυνση: Σχολική Ψυχολογία)

ΣΧΨ101-1803: Διαπολιτισμική Κοινωνική
Ψυχολογία στη Σχολική Κοινότητα
Διδάσκων: Βασίλης Παυλόπουλος
Ιανουάριος 2023

Η μετανάστευση συνιστά διαδικασία «οικολογικής μετάβασης» (Bronfenbrenner, 1979), η οποία περιλαμβάνει την εθελούσια ή αναγκαστική μετακίνηση ατόμων ή ομάδων μακριά από τον τόπο διαμονής και συνάμα την προσαρμογή στις οικολογικές, πολιτικές, οικονομικές και πολιτισμικές συνθήκες της χώρας μετοίκησης (Berry, 2001).

Ιστορικά και ποσοτικά στοιχεία

1952-1970:

η Ελλάδα δέχεται σημαντικό κύμα μεταναστών μετά τον Β' Π.Π.

1980:

μετανάστευση από ανατολική Ευρώπη, Μέση Ανατολή και Αφρική

Ιούνιος 2015:

αυξημένος αριθμός μεταναστών από θαλάσσια σύνορα

(International Organization for Migration, 2017)

Μάρτιος 2016:

164.961 μετανάστες φτάνουν στην Ευρώπη από στεριά και θάλασσα

2017:

καταγράφεται μείωση (93%) των αφίξεων των αλλοδαπών στην Ελλάδα

2020:

συνολικά 1,34 εκ. μετανάστες στην Ελλάδα (12,9% του πληθυσμού)
(IOM, 2016)

Προκλήσεις και δυσκολίες των
μεταναστών στα ελληνικά
σχολεία

Στην εκπαιδευτική διαδικασία

- Σημαντικά χαμηλότερη αυτοεκτίμηση μεταναστών από τους γηγενείς μαθητές
- Ελλείμματα σε αυτοαντιλήψεις σχετικές με το σχολείο
- Χαμηλότερη σχολική επίδοση
- Εντονότερη σχολική άρνηση
- Έλλειψη τάξεων υποδοχής μεταναστών

(Λόλακας, 2014)

- Ένταξη σε τάξεις μικρότερες της ηλικίας τους
- Έλλειψη δασκάλων της χώρας τους στα ελληνικά σχολεία
- Μη αξιοποίηση της υπάρχουσας μόρφωσης που κατέχουν τα μεταναστούποια
- Χαμηλότερο κοινωνικο-οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο γονέων -> Λιγότερα εφόδια και ευκαιρίες

(Λόλακας, 2014. Τριανταφυλλίδου, 2000)

Στις διαπροσωπικές σχέσεις

- Συχνή παρουσία στερεοτύπων και προκαταλήψεων
- Μικρότερη αποδοχή-αναγνώριση των μεταναστών από τους γηγενείς συμμαθητές τους
- Απαξίωση της εθνικής ταυτότητας -> Εγκλωβισμός εντός του πολιτισμικού και αξιακού συστήματος προέλευσης και έλλειψη επαφής με τα μέλη των άλλων πολιτισμικών ομάδων
- Διαχωρισμός και περιθωριοποίηση μετανάστη
- Εχθρική στάση απέναντι στη χώρα υποδοχής
- Ανατροφοδότηση των προκαταλήψεων και εκτροπή τους σε ρατσιστικές αντιλήψεις και συμπεριφορές

(Λόλακας, 2014)

Στην παρουσία στο σχολείο

Συχνή η απουσία των μεταναστών από το σχολείο λόγω της:

- Έλλειψης άδειας παραμονής και εργασίας των γονέων τους στη χώρα
- Μη εξοικείωσης με τη λειτουργία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος
- Συνεχούς μετακίνησης για οικονομικούς λόγους
- Παιδικής εργασίας
- Παραίτησης μετά από ανεπιτυχή ένταξη του παιδιού σε προηγούμενο σχολείο
- Σχολικής διαρροής (λόγω της σχολικής αποτυχίας)
- Μη αποδοχής του παιδιού για φοίτηση στο σχολείο εξαιτίας της έλλειψης των απαραίτητων δικαιολογητικών εγγράφων

(Νικολάου, 2014)

Η επίσημη εκπαιδευτική
πολιτική για τους μετανάστες
στην Ελλάδα

Ιδιωτικά σχολεία

Στόχος

Η αναπλήρωση της έλλειψης μέριμνας του ελληνικού κράτους για την εκπαίδευση και την ένταξη των μεταναστών

- Αμερικάνικο Σχολείο
 - Γαλλοελληνική Σχολή
 - Γερμανική Σχολή
 - Ιταλική Σχολή
- Δίγλωσση εκπαίδευση, ξένο Αναλυτικό Πρόγραμμα, δαπανηρή φοίτηση

(Νικολάου, 2000 όπως αναφ. στον Δανιήλ, 2014)

Τάξεις υποδοχής

Σκοπός

Να μην αποκóπτονται οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες μαθητές από το ενιαίο σχολικό περιβάλλον

- Το πρόγραμμά τους εντάσσεται στο ωρολόγιο πρόγραμμα του σχολείου
- Εντατικό πρόγραμμα εκμάθησης της ελληνικής ως δεύτερης ξένης γλώσσας για μαθητές που πρόκειται να ενταχθούν στο ελληνικό σύστημα
- Μονοετής φοίτηση

(Νικολάου, 2000 όπως αναφ. στον Δανιήλ, 2014)

Φροντιστηριακά τμήματα

- Εντάσσονται παλιννοστούντες και αλλοδαποί μαθητές, που, είτε φοίτησαν είτε όχι σε Τάξεις Υποδοχής, αντιμετωπίζουν περαιτέρω γλωσσικές δυσκολίες
- Η λειτουργία αυτών των τμημάτων πραγματοποιείται εκτός του σχολικού ωραρίου

(Νικολάου, 2000 όπως αναφ. στον Δανιήλ, 2014)

Σχολεία παλιννοστούντων

- Σε Αθήνα (Βαρυμπόμπη, Ελληνικό, Αμφιθέα) για αγγλόφωνα και στη Θεσσαλονίκη για γερμανόφωνα παιδιά

Στόχος:

- Η αντιμετώπιση των προβλημάτων των μεταναστών λόγω της μη επαρκούς γνώσης της ελληνικής γλώσσας των μεταναστών
- Η ένταξη στο κανονικό σχολείο

(Δαμανάκης, 1997, αναφ. στο Δανιήλ, 2014)

Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης

- Ο Ν. 2413/96 έδωσε τη δυνατότητα εξέλιξης των σχολικών μονάδων στις οποίες φοιτά σημαντικός αριθμός μαθητών με πολιτισμικές ιδιαιτερότητες σε Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
- Τα Σχολεία Παλινοστούντων μετονομάστηκαν σε Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης
- 26 Σχολεία Διαπολιτισμικής Εκπαίδευσης (13 Δημοτικά, 9 Γυμνάσια και 4 Λύκεια) στην Ελλάδα

(Νικολάου, 2008)

Διαπολιτισμικά προγράμματα

Ομάδες «στόχοι»

- Ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (Τσιγγάνοι, Μουσουλμάνοι της Δυτικής Θράκης, αλλοδαποί και παλιννοστούντες)
- Ελληνόπαιδα του εξωτερικού που φοιτούν σε σχολεία της αλλοδαπής

Τέσσερα προγράμματα:

1. «Εκπαίδευση Ελληνοπαίδων Εξωτερικού»
2. «Εκπαίδευση Τσιγγανοπαίδων»
3. «Εκπαίδευση Μουσουλμανοπαίδων»
4. «Εκπαίδευση Παλιννοστούντων – Αλλοδαπών Μαθητών»

(Νικολάου, 2008)

Οι δράσεις των ελληνικών πανεπιστημίων

Σκοπός

- καταπολέμηση της σχολικής αποτυχίας των μαθητών στο ελληνικό σχολείο
 - ισότιμη εκπαίδευση με γηγενείς μαθητές
 - κοινωνική ένταξη
 - «Εκπαίδευση αλλοδαπών και παλιννοστούντων μαθητών»
 - «Εκπαίδευση παιδιών Ρομά»
 - «Εκπαίδευση των μουσουλμανοπαίδων»
- Επιχειρησιακό πρόγραμμα του Υπ.Π.Δ.Β.Μ.Θ. «Εκπαίδευση και Διά βίου Μάθηση»
- Απευθύνονται σε όλα τα δημόσια σχολεία της ελληνικής επικράτειας (πληθυσμός αλλόγλωσσων μαθητών σε ποσοστό πάνω από 10%)

(Παπαχρήστος, 2011 όπως αναφ. στον Δανιήλ, 2014)

Παρεμβάσεις για την ομαλή
ένταξη και την προσαρμογή των
μεταναστών μαθητών

Προγράμματα εστιασμένα σε εκπαιδευτικούς και γονείς

Στους εκπαιδευτικούς:

- Παροχή εξειδικευμένων γνώσεων επί του θέματος
- Άμβλυνση παραβατικών συμπεριφορών και καλλιέργεια δεξιοτήτων στις κρίσεις
- Εξωσχολικές δραστηριότητες (κίνητρο για δράση και επιτυχία) (Garcia Coll & Szalacha, 2004)

Στους γονείς:

- Ανάπτυξη δεξιοτήτων για αποτελεσματική επικοινωνία και διάδραση
- Ομάδες γονιών «υψηλού κινδύνου» (μονογονεϊκές οικογένειες, ανύπαντρες μητέρες, μητέρες θύματα κακοποίησης) (Sam, 2006, όπως αναφ. στο Παυλόπουλος & συν., 2015)

Προγράμματα εστιασμένα στα παιδιά

- Έμφαση σε προστατευτικούς παράγοντες
- Αντλώντας από τα μοντέλα της ψυχικής ανθεκτικότητας, (Luthar, Chicchetti & Becker, 2000. Masten, 2001), της ενδυνάμωσης (Perkins & Zimmerman, 1995) και της πολιτισμικής μάθησης (Brislin & Yoshida, 1994, όπως αναφ. στο Παυλόπουλος & συν., 2015) προτείνουν τρεις άξονες:
 1. την αντισταθμιστική εκμάθηση γνώσεων και δεξιοτήτων
 2. την ερμηνεία του κοινωνικού περιβάλλοντος με αποδεκτούς όρους
 3. την ανάπτυξη πολλαπλών όψεων ταυτότητας

Ενδειγμένες πρακτικές για τη
συμπερίληψη των μαθητών
μεταναστών

Τεχνικές από τον τομέα της κοινωνικής ψυχολογίας

- Αποκατηγοριοποίηση: διαπροσωπική επαφή, υποβάθμιση της ένταξης σε εθνικές ομάδες
- Επανακατηγοριοποίηση: υπερκείμενη έσω-ομάδα
- Διασταύρωση κατηγοριακών επαγωγών: αποδυνάμωση του διαχωρισμού
- Υποκατηγοριοποίηση: δημιουργία πολλαπλών/εναλλακτικών όψεων για αποφυγή στερεοτύπων

(Χαντζή & Hewstone, 1999, όπως αναφ. στο Παυλόπουλος & συν., 2015)

Ο ρόλος του σχολείου

- Παροχή πλούσιου μαθησιακού περιβάλλοντος
- Αίσθηση ελέγχου
- Αίσθηση του ανήκειν
- Ισχυροί δεσμοί με ενηλίκους αλλά και συνομηλίκους (International Rescue Committee, 2006)
- Περιορισμός λεκτικών ή μη προσβλητικών συμπεριφορών (Center for Multicultural Excellence)
- Βιωματικές δράσεις π.χ., δράσεις ανάδειξης ομοιοτήτων-διαφορών ή παιχνίδια ρόλων (Χατζηχρήστου, 2011)

Βιβλιογραφία

- Center for Multiculturalism Excellence, University of Denver. (2013). *Microaggressions in the classroom*. Retrieved from <https://otl.du.edu/wp-content/uploads/2013/03/MicroAggressionsInClassroom-DUCME.pdf>
- Δανιήλ, Γ. (2014). *Το θεσμικό πλαίσιο διαχείρισης της ελληνικής πολιτικής για τη διαπολιτισμική εκπαίδευση* [Διπλωματική εργασία]. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. <https://doi.org/10.26262/heal.auth.ir.135884>
- García Coll, C., & Szalacha, L. (2004). The multiple contexts of middle childhood. *The Future of Children*, 14, 81-97. <https://doi.org/10.2307/1602795>
- International Organization for Migration (2017). *Migration legal guide for practitioners in Greece 2017*. Διαθέσιμο στο <https://greece.iom.int/resources/migration-legal-guide-practitioners-greece>
- International Organization for Migration (2022). *World migration report 2022*. Διαθέσιμο στο <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>
- International Rescue Committee. (2006). *Creating healing classrooms: Tools for teachers and teacher educators*. Retrieved from <https://www.ungei.org/sites/default/files/Creating-Healing-Classrooms-Guide-for-Teachers-and-Teacher-Educators-2006-eng.pdf>
- Λόλακας, Σ. (2014). *Σχολική ένταξη αλλοδαπών μαθητών* [Διδακτορική διατριβή]. Πανεπιστήμιο Αιγαίου. <http://dx.doi.org/10.12681/eadd/28018>
- Luthar, S. S., Cicchetti, D., & Becker, B. (2000). The construct of resilience: a critical evaluation and guidelines for future work. *Child Development*, 71(3), 543–562. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00164>
- Masten, A. (2001). Ordinary magic. Resilience processes in development. *American Psychologist*, 56(3), 227-238

- Retrieved from <https://otl.du.edu/wp-content/uploads/2013/03/MicroAggressionsInClassroom-DUCME.pdf>
- Νικολάου, Γ. (2008). Εκπαιδευτικές πολιτικές διαχείρισης της πολιτισμικής ετερότητας στην Ελλάδα και την Ευρώπη. Στο Κ. Μαυροσκούφης (Επιμ.), *Οδηγός Επιμόρφωσης: Διαπολιτισμική Εκπαίδευση και Αγωγή*. ΥΠ. ΕΠΘ. http://www.diaopolis.auth.gr/diaopolis_files/drasi9/ypodrasi9.2b_2013/1_Επιμορφωτικό%20Υλικό%20ΕΠΠΑΣ/1.2_Διαπολιτισμική%20Εκπαίδευση/3%20Πολιτικές%20διαχείρισης%20ετερότητας%20Νικολάου.pdf
- Νικολάου, Γ. (2014). *Πολυπολιτισμική εκπαίδευση στο Ελληνικό σχολείο* [Διδάκτορική διατριβή]. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. <http://dx.doi.org/10.12681/eadd/12340>
- Παυλόπουλος, Β., Ντάλλα, Μ., Μόττη-Στεφανίδη Φ. (2015). Μετανάστευση. Στο Φ. Μόττη-Στεφανίδη (Επιμ.). (2015). *Παιδιά και έφηβοι σε έναν κόσμο που αλλάζει: Προκλήσεις, προσαρμογή και ανάπτυξη* (σελ. 77-128). Βιβλιοπωλείον της Εστίας.
- Perkins, D. D., & Zimmerman, M. A. (1995). Empowerment theory, research, and application. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 569–579. <https://doi.org/10.1007/bf02506982>
- Triandafyllidou, A. (2000). The political discourse on immigration in southern Europe: A critical analysis. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 10(5), 373-389.
- Χατζηχρήστου, Χ. (Επιμ.). (2011). *Κοινωνική και συναισθηματική αγωγή στο σχολείο: Προγράμματα για την προαγωγή της ψυχικής υγείας και της μάθησης στη σχολική κοινότητα*. Τυπωθήτω.